ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΕΞΟΔΙΟΝ ΑΚΟΛΟΥΘΙΑΝ: Καύση Νεκρών (Πρωτοπρεσβύτερος Λάμπρος Φωτόπουλος)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 7 Δεκεμβρίου, 2010

Εισαγωγή

Δεν μπορεί να υπάρξη ανώτερη επιθυμία για τον Χριστιανό από το να τον βρη ο θάνατος σε νήψη και προσευχή εκτελώντας τις εντολές του Χριστού. Αυτή την ευλογημένη έξοδο από τον κόσμο θα ακολουθήση η αιώνια δόξα και μακαριότητα που έχει ετοιμασθεί για τους δικαίους, το ευλογημένο τραπέζι, στο οποίο θα τους υπηρετεί αυτοπροσώπως ο ίδιος ο Χριστός (*Λουκ. 12, 37*). Η δόξα αυτή καθενός από τους τετελειωμένους Χριστιανούς, μέλη του Σώματος του Χριστού, δεν είναι άσχετη με τον αγώνα της στρατευομένης Εκκλησίας. «*Όταν δοξάζεται εν μέλος, συγχαίρει πάντα τα μέλη*» (*Κορ. 12, 26*).
Ο δοξασμός του εκδημούντος μέλους προευφραίνει τα ευρισκόμενα ακόμα στο στάδιο του αγώνα τέκνα της Εκκλησίας. Αυτό εκδηλώνεται ως χαρά και ευχαριστία προς τον Θεό και έχει αποτυπωθή εις την Εξόδιο Ακολουθία, την Ακολουθία εις Κεκοιμημένους όπως τη γνωρίζουμε.

«*Δεύτε τελευταίο ασπασμόν δώμεν αδελφοί τω θανόντι ευχαριστούντες Θεώ*», λέει το στιχηρό προσόμοιο νεκρωσίμου ακολουθίας. Ο τελευταίος ασπασμός στον θανόντα Χριστιανό έχει τον χαρακτήρα ευχαριστίας προς τον Θεό. Όλη η ευχαριστηριακή κοινότητα διέρχεται μπρος από το άψυχο λείψανο, το ασπάζεται και αναπέμπει δοξολογία στον Θεό για το γεγονός της σωτηρίας που η Θεία Χάρις επετέλεσε στον θανόντα και εξοδεύοντα. Η δοξολογία και ευχαριστία στον Τριαδικό Θεό διαποτίζει και συσφίγγει όλες τις υπόλοιπες ευχές και ύμνους της εξοδίου ακολουθίας σε τέτοια ισορροπία, ώστε ούτε η παράκληση των πενθούντων να παραλείπεται ούτε η διδασκαλία περί αθανασίας της ψυχής και ματαιότητος των εγκόσμιων να απουσιάζει. Συμπληρούνται τέλος οι ευχές με την έντονη επίκληση του θείου ελέους για την συγχώρηση των αμαρτημάτων του εκδημήσαντος Χριστιανού. Για ό,τι, δηλαδή, ως άνθρωπος έσφαλε.

Οι εξόδιες ευχές δεν απευθύνονται σε ένα απρόσωπο πτώμα, αλλά στο αγιασμένο υπόλειμμα μιας προσωπικότητας με τα θεοειδή εκείνα χαρακτηριστικά που περιγράφονται μέσα από την στιχολογία του Αμώμου και των Μακαρισμών και αποτελούν τον κορμό της ακολουθίας αυτής. Οι Μακαρισμοί αναφέρονται στον κεκοιμημένο ως τηρητή του νόμου της Καινής Διαθήκης. Ο Αμωμος εξάλλου

διαγράφει, για να θυμηθούμε μία έκφραση του Αγίου Αθανασίου, την πολιτεία, τους αγώνας, τας θλίψεις, τα σκώμματα, τας των δαιμόνων επαναστάσεις, τους ματαίους και μυρίους υποβαλλομένους λογισμούς, τα λόγια, την υπομονή, την άνωθεν συμμαχία. Έπειτα, τα μετά τους πόνους βραβεία, τους στεφάνους, τας αμοιβάς του αποδημούντος (Ιωήλ Γιαννακόπουλου, *Παλαιά Διαθήκη Ο'*, τ. 24, Έκδ. Β', Θεσσαλονίκη σ. 531).

Για το λόγο αυτό διατρανώνουμε ότι είναι «*μακαρία η οδός η πορεύεται σήμερον*», γιατί, «*ητοιμάσθη*» γι' αυτόν «*τόπος αναπαύσεως*» (*Στίχος αποστολικού αναγνώσματος νεκρωσίμου ακολουθίας*).

Τα χαρακτηριστικά αυτά της νεκρωσίμου ακολουθίας έχουν μεγάλη σημασία προκειμένου να γίνη μία ουσιαστική και όχι επιφανειακή προσέγγιση των προβλημάτων που συνδέονται με την παραδοσιακή στάση της Εκκλησίας σε θέματα, όπως αυτά που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια. Θα ήταν όμως παράλειψη να μην αναφέρουμε εδώ και την συνάφεια που έχουν οι εξόδιες ευχές με την Θεία Λειτουργία. Η προσφορά του Σώματος και του Αίματος του Χριστού κατά την Θεία Ευχαριστία γίνεται υπέρ πάντων «*ων ίσμεν και ων ουκ ίσμεν*». Προσφέρεται όμως και ειδικά υπέρ «*των εν πίστει αναπαυσαμένων... και παντός πνεύματος δικαίου εν πίστει τετελειωμένου*».

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια θα επιδιώξουμε μία εποπτική προσέγγιση των βασικοτέρων θεμάτων που προκάλεσαν στην Ελλαδική Εκκλησία συζήτηση ή και σε μερικές περιπτώσεις ρυθμίσεις σχετικά με την εξόδιο ακολουθία.

Η καύση των νεκρών

Το θέμα αυτό, προεκλήθη όχι από ενδοεκκλησιαστικό προβληματισμό, αλλά από πρωτοβουλίες εξωεκκλησιαστικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων. Για το λόγο αυτό φαίνεται ότι έχει ομοιόμορφη αντιμετώπιση μέσα στον χώρο της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Έτσι στο ερώτημα αν πρέπει να καθιερωθή η καύση των νεκρών, η απάντηση που δίνεται κατά κανόνα είναι αρνητική.

Διαφοροποίηση απόψεων υπάρχει στο αν πρέπει να συναινέση η Εκκλησία στην καθιέρωση της καύσεως για όσους δεν είναι Χριστιανοί. Οι θιασώτες της καύσεως επικαλούνται λόγους έλλειψης χώρου, λόγους υγιεινής, συναισθηματικούς λόγους κ.λ.π., προκειμένου να επιτύχουν τη θεσμοθέτηση. Η Εκκλησία απάντησε στην πρόκληση αυτή με άλλους αντίθετους, ουσιαστικότερους λόγους που συνοψίζονται ως εξής:

α. Θεολογικοί και Εκκλησιαστικοί λόγοι

«*Η Εκκλησία πρέπει να μείνει ανεπηρέαστη από το κοσμικό πνεύμα και να εξακολουθήση να κηδεύη και να ενταφιάζη τα σώματα, γιατί αυτά μπορεί να είναι και άγια λείψανα*», τα οποία κατά την εκταφή θα παρουσιάσουν τα σημεία της αγιότητος του κεκοιμημένου. Η αφθαρσία και η θαυματουργία των λειψάνων είναι τεκμήριο θεώσεως του ανθρώπου, αφού η Χάρις του Θεού διαπορθμεύεται και σε ολόκληρο το σώμα. Αυτό το γεγονός είναι υψίστης σημασίας για την Εκκλησία. Είναι μία άποψη που την έχει αναλύσει πάρα πολύ ο άγιος Ναυπακτίας κ. Ιερόθεος («Ταφή ή Καύση των νεκρών», Πρακτικά Ημερίδος «Η Καύση των νεκρών», Αθήνα 1999, Εισήγηση Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου σ. 29. επ.).

β. Τα εκ του Κανονικού Δικαίου επιχειρήματα

Τα εκ του Κανονικού Δικαίου επιχειρήματα αντλούνται τόσον εκ της πληθώρας των οικουμενικού κύρους διατάξεων περί τηρήσεως των παραδόσεων γενικά και ειδικότερα των παραδεδομένων συνηθειών όσον και συγκεκριμένων αποφάσεων Οικουμενικών Συνόδων που προϋποθέτουν ενταφιασμό και όχι καύση.

Σημαντικός για το θέμα μας είναι ο **7ος κανόνας της Ζ' Οικουμενικής Συνόδου** σύμφωνα με τον οποίο «*ο άνευ αγίων λειψάνων καθιερών ναόν καθαιρείσθω ως παραβεβηκώς τας εκκλησιαστικάς παραδόσεις*». Από αυτόν και μόνον τον Ιερόν Κανόνα προκύπτει η ανάγκη υπάρξεως αγίων λειψάνων προκειμένου να είναι δυνατή η καθιέρωση Ιερού Θυσιαστηρίου, καθόσον η στάχτη, το μεταποιημένο υλικό ποτέ δε χρησιμοποιήθηκε για καθαγιασμό ναού. Αλλά πέραν αυτού, προχωρώντας ο μελετητής του κανονικού δικαίου της Ορθόδοξης Εκκλησίας αντιλαμβάνεται ότι το ζήτημα της ταφής δεν είναι απλό εκκλησιαστικό έθιμο, άλλα έχει πράγματι δογματικό χρώμα. Είναι δόγμα πίστεως. (Παναγιώτης Χριστινάκης, «Ταφή και Καύση των νεκρών», εν Πρακτικά Ημερίδος..., ό.π.π. σ. 48 επ.).

γ. Επιχειρήματα από τη επιστήμη της Ανθρωπολογίας

Η ταφή των νεκρών είναι πρωταρχικό σημείο στην αναγνώριση της θρησκευτικής συνειδήσεως των ανθρώπων.

Η ταφή διαφοροποιεί τον έλλογο άνθρωπο από τα λοιπά έμβια αλλά και την άλογη δημιουργία και τον αναδεικνύει ον με θρησκευτική συνείδηση. Έτσι, η ταφή των νεκρών δεν είναι ένα απλό έθιμο, αλλά αποτελεί πρωτογενές, αρχετυπικό στοιχείο της ανθρώπινης συνειδήσεως. Για τους λόγους αυτούς η ταφή δεν έχει εθνικότητα.

Εξαλλου, η ταφή, αντίθετα με την καύση, συμπλέει με την φύση και εκφράζει την παράδοση του σώματος στις συνθήκες της φύσεως. Στην περίπτωση της καύσεως, το σώμα «*εκτίθεται στη βιαιότητα των στοιχείων της φύσεως ή στην αδηφάγο μανία της τεχνολογίας*». Κατά τη χαρακτηριστική έκφραση ενός διορατικού γέροντα, η

καύση των νεκρών συνιστά «*πολιτισμένη ανθρωποφαγία*» και ταυτόχρονα αποτελεί και σύμβολο του σύγχρονου μηδενισμού (Στυλιανός Καρπαθίου Πρωτοπρεσβύτερος, «Η Καύση των νεκρών. Αναφορά στην ψυχολογία του φαινομένου», εν Πρακτικά Ημερίδος..., όπ.π. σ. 86 επ.).

δ. Νομικά επιχειρήματα

Με την υπ' αριθμό 1819/1986 Απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών αποκρούεται η αίτηση αναγνωρίσεως σωματείου με την επωνυμία «Σύνδεσμος Φίλων Αποτέφρωσης» με την αιτιολογία ότι προσκρούει στη δημόσια τάξη και τα χρηστά ήθη.
Αλλη απόφαση όμως (η 1702/88 του Εφετείου Αθηνών) δέχεται τα αντίθετα. Δηλαδή ότι η καύση των νεκρών ούτε στη δημόσια τάξη ούτε στα χρηστά ήθη αντίκειται.

Συζήτηση ακόμα γίνεται μεταξύ των νομικών αν το παρόν νομοθετικό πλαίσιο δίδει τη δυνατότητα της καύσης των νεκρών ή απαιτεί νέα νομοθετική ρύθμιση που να παρέχει το δικαίωμα αυτό.

Όσον και αν κατακρίθηκε η πιο πάνω απορριπτική απόφαση του Πρωτοδικείου Αθηνών, «ως επιστροφή στον Μεσαίωνα» (Αναστάσιος Μαρίνος, «Η καύση των νεκρών και το Σύνταγμα», εν Πρακτικά Ημερίδος..., όπ.π. σ. 44), επειδή ίσως υπήρξε ελλιπής στην αιτιολογία της, εντούτοις πιστεύουμε ότι κινείται προς την σωστή κατεύθυνση. Η άποψη κάποιων νομικών ότι δεν είναι η ταφή δογματική διδασκαλία της Εκκλησίας και ως εκ τούτου δεν κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα, δεικνύει άγνοια του θέματος, όπως αποδείχθηκε από την πιο πάνω κανονική θεώρηση της ορθοδόξου διδασκαλίας. Είναι όμως εξόχως δύσκολο, σε μία εποχή που ακόμη και οι σατανιστικές τελετές επιτρέπονται ελεύθερα και δε θεωρούνται αντίθετες με τη δημοσία τάξη και τα χρηστά ήθη και που εμφανίζεται το Σύνταγμα της Ελλάδος, να ανέχεται όλα αυτά, να βρούμε πολλούς νομικούς που να αντιλαμβάνονται την κοινωνική ανατροπή και τον ηθικό αμοραλισμό που προκαλούν ιδέες όπως η καύση των νεκρών.

Τί θα κάνει όμως η Εκκλησία; Για να μην κατηγορηθή ως μεσαιωνική -παρόλο που η πυρά μάλλον με τον Μεσαίωνα συνδέεται-, θα δεχθή να διαβάζει την εξόδιο ακολουθία και στους μέλλοντας να αποτεφρωθούν; Ακόμη, δε θα επιβάλει επιτίμιο σε όσους ευδοκούν και συμμετέχουν στη διαδικασία της καύσεως εκτελώντας ίσως την επιθυμία του τεθνεώτος; Πιστεύουμε ότι και στις δυο περιπτώσεις η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική.

(Απόσπασμα εισήγησης Λειτουργικού Συνεδρίου με τίτλο «Το μεγαλείο της Θείας Λειτουργίας. Παράδοση ή ανανέωση;», που διοργάνωσε η Εταιρεία Ορθοδόξων Σπουδών στις 27/2-1/3/2002 στην Θεσσαλονίκη)